

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

İslam Felsefesi Anabilim Dalı

VIII. KUTLU DOĞUM

SEMPOZYUMU

(TEBLİĞLER)

18 NİSAN 2005

ISPARTA

S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığı
Bilimsel Toplantılar Yayın No: 3

TERTİP HEYETİ
S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığı

Prof. Dr. İsmail YAKIT (Başkan)
Doç. Dr. Kemal SÖZEN
Dr. Nejdet DURAK
Bilgehan Bengü TORTUK

EDİTÖR
Prof. Dr. İsmail YAKIT

ISBN 975-7929-94-8

Kapak ve İç Düzen
Nejdet DURAK

BASKI
Tuğra Matbaası, (0246) 224 14 68

Yayınlanan tebliğlerin dil, üslûp ve ilmî sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yayınlanan tebliğler kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

©SDÜ İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı-2006

İSTEME ADRESİ
S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi İSPARTA
Tel: (0246) 211 45 50

HZ. PEYGAMBER'İN İSLAMİ DEĞERLERİN YAŞANMASI VE UYGULANMASINDA MODEL OLMASI

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Sıdıka OKTAY*

Sayın Hocalarım, Meslektaşlarım, Öğrencilerim, Kıymetli Misafirler,

2004 yılında yapılan Kutlu Doğum Sempozyumunda “Hz. Muhammed’in İslam Ahlâkının Örneği Olmasının Ahlâk Düşüncesi Bakımından Önemi” isimli bir tebliğ sunarak Peygamberimizin Müslümanlar için ahlâk modeli olmasının ahlâk felsefesi açısından önemine değinmiştim. Bu sene Peygamberimizin tüm insanlığa örnek olmasını Değerler Felsefesi açısından incelemek istiyorum. Çünkü onun ahlâk örneği olması ahlâkî değerlerin yaşaması ve uygulamasında örnek olmasını gerektirir. Peygamberimiz İslâm’ın ahlâkî değerlerini bir insan olarak bizzat yaşayarak, bu değerleri somut bir şekilde eylem halinde ortaya koyarak bizlere model olmuştur.

Ahlâkî hükümler iki çeşittir. Birincisi ahlâkî yükümlülükleri dile getiren hükümler, yalan söylememelisin gibi. İkincisi değer hükümleridir. Yalan söylemek kötüdür gibi.

Ahlâkî değerler; olgu-değer ilişkisi, değerlerin varlığı, yapısı, kaynağı, değeri değerli kılan şeyin neliği gibi sorular değerler felsefesiyle ahlâk felsefesinin ortak konularıdır. Yunanca axia=değer kelimesinden gelen ve Aksiyoloji olarak anılan değerler felsefesi veya değer teorisi ise değerlerin yapısını, ölçütlerini ve metafiziksel statüsünü araştırır.¹

Öznenin olguya yüklediği niteliğe değer denilir. Ancak değer ile değerler arasında fark vardır. Değer yani bir şeyin değeri, onun kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yeridir. Değerler ise var olan şeyler, imkanlardır.

* S.D.Ü., İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma yayınları, İstanbul, 2002, s. 250-251.

İnsanın değeri başka, insanın değerleri başkadır. Değerlendirme insanla ilgili var olan her şeyin değerinin gösterilmesidir. Değerlerin değerlendirilmesi felsefenin işi, değerlere değer biçmek ahlâkın, estetiğin işidir.²

Değerler dünyası olgular dünyasından, tabiattan farklıdır. Değerler olanın değil, olması gerekenin bilgisini verir. İnsan eylemde bulunan bir varlık olarak hangi davranışların iyi hangi davranışların kötü olduğuna, hangilerini yapıp yapmayacağına karar verirken değerler dünyasına başvurur. “İyi-kötü, sevap-günah, helal-haram gibi kavramların hepsi bize varolanın değil, varolması veya varolmaması gerekenin bilgilerini veren anahtar terimlerdir.”³ Olaylar ve olgular dünyasıyla ilgili bilgileri bize bilim sağlar. “Olması gereken veya değerler dünyasıyla ilgili ilk bilgilerimizin kaynağı ise dindir.”⁴ Dolayısıyla iyi-kötü vb. davranışların hangileri olduğu ile ilgili bilgiler yani olması gerekenlerle, değerlerle ilgili bilgiler dinle temellendirilir.

Değerler dinin yanı sıra akıl, duygu ve sezgi ile yani insanla temellendirilmektedir. Din dışında temellendirilen bu değer teorileri insana bağlı, onun duygu, akıl ve sezgi dünyasıyla ilgilidir. Bu sebeple insana bağlı temellendirmelerde hem insanın kendisinin değişmesiyle hem de çeşitli yer ve zamanlardaki insanlardaki farklılık sebebiyle evrensel ahlâkî değerlerden yani bütün insanları bağlayıcı genel geçer ahlâkî doğrulardan söz etmek mümkün olmayacaktır. Bu da ahlâkî rölativizme yol açar. Evrensel bir ahlâkî değer teorisinin kurulamaması ahlâkî şüpheciliği de beraberinde getirir. Çünkü ne zaman, nerede neyin doğru olduğunu hiçbir zaman tam olarak bilemeyiz. Ahlâkî ilkeler ahlâkî değerlere bağlı oldukları için evrensel ahlâkî ilkelerden söz edebilmek için mutlak ahlâkî değerlerden söz etmek gerekir. Ancak mutlak bir varlık ile temellendirilen ahlâkî değerlerin mutlaklığından söz edilebilir.

Din ile temellendirilen değer teorilerine göre ister sadece vahiyle belirlensin ister akılla bilinsin bütün değer hükümlerinin kaynağı Allah’tır. Değer hükümlerini mutlak varlığa bağlayan bu anlayış onları görelilikten kurtarıp mutlaklık kazandırarak din dışı değer teorilerinin bazı problemlerini çözümler. Aynı zamanda onlara evrensel bir mahiyet kazandırır.

² İonna Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.40-41.

³ Recep Kılıç, “2000’li Yıllara Girerken Hz. Peygamberi Anlamak Üzerine”, *Dini Anlamak Üzerine*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004, s. 26.

⁴ R. Kılıç, *a.g.m.*, s. 26.

Kur'an ayetleri iyiliğin, kötülüğün ne olduğunu betimleyici oldukları kadar iyi-kötü, doğru-yanlış, helal-haram, güzel-çirkin gibi olgulara değer koyucu hükümlerdir. Peygamberimizin hadisleri de söz, fiil ve takrir olarak Kur'an anlayışı doğrultusunda değer biçen, değer koyan hükümlerdir. Onun hayatı bütünüyle Kur'an'ın değer biçen hükümlerinin nasıl anlaşılması, yorumlanması ve yaşanması gerektiğini gösteren bir bütündür. Dolayısıyla Peygamberimizin ahlâk modeli olması onun ahlâkî değerler için model olmasından kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın hükümleri ve ortaya koyduğu değerler evrenseldir. Zaman ve mekana, şartlara göre değişmediği için rölativizmden uzaktır. Mutlak kurallar vaz ettiği için ahlâkî şüphelerden de uzaktır. Bu ilahi mesaj insan için gelmektedir. Ancak bir insan tarafından uygulanarak mesajın insan hayatında fonksiyonel hale getirilmesi gerekir. Yani Kur'an ilkelerinin sosyal hayatta nasıl yorumlanacağı, nasıl uygulanacağı Peygamberimiz tarafından yaşanarak gösterilmiştir. İnsanın dinin belirttiği yüksek standartlarda insani bir hayat yaşaması ancak dini değerlerin hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. İşte bu noktada Peygamberimizin örneğine ihtiyacımız vardır. "Çünkü O'nun hayatını dini değerlerin somutlaştırılıp, yaşantı haline dönüştürülmesi ya da rölatiflikten kurtulup objektiflik kazanması olarak mütalaa etmek mümkündür."⁵ Allah'ın buyrukları eyleme dönüştürüldüğünde nasıl bir insanın ortaya çıkacağını Hz. Peygamberin şahsında açık, somut bir şekilde görebiliriz. Bu bakımdan O'nun hayatı İslami değerlerin hayata geçirilmiş somut bir modelidir. Onu kendisine örnek alan ve hayatını dini değerlere uygun olarak sürdüren Hz. Ömer, Yunus Emre, Mevlana gibi insanların varlığı bu değerlerin evrenselliğini, şüphelerden uzak mutlak doğrular olduğunu bizlere göstermektedir.

İslam'da Allah mutlak iyiliği temsil eder. Dolayısıyla Allah, ilah, rab gibi O'nu anlatan bütün isimler aynı zamanda ahlâkî değer ifade ederler. Kendisi mutlak iyiliğe işaret eden bir varlığın emirlerinde bir yanlışlığın veya bir kötülüğün olduğunu düşünemeyiz. O'nun hükümleri olgu ile değeri bir arada bulduran hükümlerdir. Bu sebeple değer felsefesinde tartışılan olgu-değer ilişkisi veya geçişi mümkün mü tartışması ilahi değerler için söz konusu değildir. Ayrıca elçisi Peygamberimizin uygulamaları olgu-değer ayrımını ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Peygamberin eylemleri Allah'ın buyruklarına uygundur. Allah mutlak iyi olarak değer yüklü bir varlık olduğu ve koyduğu

⁵ R. Kılıç, *a.g.m.*, s. 26

değerler mutlak doğru olduğu için Peygamberimizin bu değerlere uygun eylemleri mutlak doğru eylemler olmaktadır.

Ayrıca Kur'an ayetlerine göre insanın varlık şartı olan değer duygusu ve inanma, varoluş yönünden insanın özünde mevcuttur ve dini kurallardan öncedir. Yarattığından beri ahlâk (iyi-kötü), din (Kutsal olan-kutsal olmayan), sanat (güzel-çirkin) duygusu dolayısıyla bununla ilgili değerler her insanın ruhuna üflenmiştir.⁶ "Adem'e isimlerin tümünü öğretti." (Bakara 2/31) "...Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene..." (Şems 91/7-8) ayetleri değerlerin insana Allah tarafından var oluşuyla beraber verildiğine işaret eder. Dolayısıyla insan özünde var olan bu değer duygusuyla olgular karşısında kendisine dönmeli, vicdanına danışılmalı ve bu duyguyla davranışlarını yönlendirmelidir. Peygamberimiz "Kalbine sor, vicdanına danış. İnsanlar o konuda sana ne derlerse desinler, sana neyi teklif ederlerse etsinler, iyi, ondan huzur duyduğun, kalbin onunla dinlendiği şeydir. Kötü ruhu kaygılandıran ve kalbi titreten şeydir."⁷ demektedir. Bu sebeple insan Kur'an'ın değer hükümlerine göre davrandığı zaman yaratılış fitratına uygun davranmış olur. Çünkü her ikisi de aynı kaynaktan Allah'tandır. Böylelikle insan içsel çatışma yaşamaz. Değerlere uygun yaşadığı zaman huzurlu ve mutlu olur.

İnsan ilahi vahiyyle bildirilen ve yaratılışında mevcut olan değerleri anlama, kullanma ve uygulama konusunda Peygamberi örnek alacaktır. Çünkü Peygamberimiz risalet öncesi özünde ahlâkî değerleri yaşayan, risalet sonrasında da Kur'an'ın değerlerini –ki bunlar aynı kaynaktan geldikleri için uyum içindedir- uygulayan bir ahlâk modeli olmuştur. Bu bir anlamda değer bilinçlenmesidir.

Allah mutlak iyi olduğu için O'nun rızasını kazanmak için yapılan eylemler de buna uygun, mutlak iyiye layık olmalıdır. Bu sebeple Peygamberimiz davranışlarımızda "Allah rızasını" kazanmayı hedeflemiştir. O'nun rızasını kazandırmayan her gaye, her davranış değersizdir. O halde İslâm ahlâkında en yüksek değer Allah'ın rızasını kazanmak, en değerli eylem O'nun rızasına uygun eylem olmaktadır. Bu gaye güdülmeyen yapılan bütün davranışlar görünüşte iyi olsalar bile aslında kötüdürler. Çünkü özündeki yüksek değerler, ahlâkî prensipler dikkate alınmamıştır. Allah başlangıçta insanların bir kısmının cennet mükafatı veya cehennem azabı gibi bir takım teşvik ve caydırıcı

⁶ Ahmet Nedim Serinsu, *Kimi Örnek Almalı?*, Şule Yayınları, İstanbul, 2003, s. 25.

⁷ Müslim, *el-Cami'*, Kitabü'l-birr, Bab:5.

etkenlerle ahlâkî davranışlara yöneldiğinin farkındadır ve Kur'an'ın bazı ayetleri bu teşvik ve ceza metoduna uygundur. Ancak bunlar insanlığın ilk basamağında ve değer bilinçlenmesinden öncedir. İnsan belli bir ahlâkî olgunluğa ulaştığında cennet mükâfatını değil yalnızca Allah'ın rızasını kazanmayı düşünür. Cennet mükâfatı bu yöndeki davranışın doğal sonucudur. Peygamberimiz bu sebeple “Ameller niyetlere göredir.” Sözüyle davranışlarımızdaki en temel niyetin, en önemli amacın Allah'ın rızasını kazanmak olduğuna işaret eder.

• Kur'an'da sık sık “inanlar ve salih amel işleyenler” ayetleri yer almaktadır. Buradaki salih amel terimi bazen iyi, bazen güzel, bazen helal veya sevap, bazen de doğru davranışı ifade etmek için kullanılmaktadır. Aslında helal veya sevap dini değerlerin, iyi ahlâkî değerlerin, güzel estetik değerlerin, doğru da bilgi bakımından bir şeyin değerini ifade etmek için kullanılır. İslamın kabul ettiği, onayladığı, beğendiği eylemleri ifade etmek için hepsi aynı manada birbirini yerine kullanıyor olsa da aslında özellikle salih amel kavramında kanaatimizce biraz farklılık vardır. Kur'an'ın ifadeleri ve bunların somutlaşmış örneği Peygamberimizin davranışları incelendiğinde salih amelle ahlaken iyi, bilgi bakımından olgulara uygun, estetik açıdan da güzel olan davranışlar için kullanıldığını anlaşılr. Bu üç özelliği bünyesinde barındıran davranışlar “salih amel” statüsündedir. O sadece ahlaken iyi olmamalı aynı zamanda olgu dünyasının gerçekleriyle de uyumlu olmalıdır. Bunların yanı sıra güzel bir şekilde yapılmalı yani estetik unsurlara sahip olmalıdır. Kur'an ve onun uygulayıcısı Peygamberimiz salih amel ile davranışların sadece iyi, doğru, helal olmasını değil güzelle estetik bir değerde taşınmasını arzu etmektedir. Bu özellikleri taşıyan ameller ancak ahlâkî bir değer olan iyi anlamına gelir. Bu da Kur'an'daki ilahi değerlere yani Allah'ın rızasına uygun ameldir. Aynı zamanda Allah tarafından imanla birlikte verilen özümüzdeki değerlere de uygundur. Bu sebeple iman ve salih amel birlikte değerlendirilmektedir. İnsan Allah'ın rızasına uygun davranmaya niyet ettiği zaman bu ilahi değerlere de uygun davranmaya niyet ediyor demektir. Nitekim Peygamberimizin davranışlarını ele alındığında onun insanlara hitabında, davranışında iyilikle hareket ettiği, her zaman doğruyu söylediği, her ne olursa olsun yalan söylemediği, aynı zamanda bu iyi ve doğru davranışlarını güzel bir şekilde gerçekleştirdiği görülür. O kendisine yapılan en kaba ve kırıcı hareketleri bile güzellikle karşılamış, insanlara çirkin gelen bir davranış içinde bulunmamıştır. Bu konuda kötülüğü en güzel şekilde yasaklamayı tavsiye etmiştir. “ Sözü doğru olsun da varsın odun gibi olsun” ifadesi İslami değerlere uygun değildir. Aksine İslâm doğrunun en

güzel şekilde ifade edilmesinden yanadır. Güzellikten yoksun bir davranış iyi olarak değerlendirilemez. “Müjdeleyin nefret ettirmeyin” “Sen kaba ve kırıncı olsaydın” mealli ayetler Peygamberimizi iyi davranışın aynı zamanda estetik yönü olan ve güzel bir şekilde yerine getirilen davranış olduğu konusunda ikaz ederken bizleri de iyi eylemin gerçek özellikleri konusunda bilgilendirmektedir. Biz bu ayetlerin somut örneğini, salih amelle ifade edilen davranışların gerçek mahiyetini, salih değerinin anlamını Peygamberimizin davranışlarında görmekteyiz. O kötülüğü bile en güzel şekilde yasaklamayı tavsiye etmiştir.

Peygamberimiz pek çok ahlâkî değerın uygulanmasında bizlere yaşayarak örnek olmuştur. Biz “emin” değerinin muhtevasını onun hayatıyla kavrarız. Allah bizzat onun hayatı, hatta özel hayatındaki uygulamalarla değer hükümlerinin uygulamasını insanlığa göstermiştir. Evlatlığının boşandığı eşiyle evlenmenin dinen hiçbir sakıncasının olmadığını, bunun zina sayılamayacağını, ayrıca İslâm’da öz evladından başka gerçek anlamda evlatlık kavramının bulunmadığını onun hayatıyla öğreniyoruz. Burada Allah bizzat Peygamberimize bu evliliği emrederek cahiliye döneminden kalma bazı değerlerin yıkılması, yeni İslami değerlerin konulması ve yerleştirilmesini onun hayatında uygulatarak göstermiştir.

Peygamberimiz de kölelikten azat edilen bir sahabeyi seçkin Müslümanlardan kurulu bir ordunun kumandanlığına tayin ederek insanların eşitliği, geçmişin değil, insanın geldiği noktanın önemli olduğu, daha ehil olanın göreve getirilmesi, bilginin değeri –çünkü bu konuda daha bilgili ve becerikli olduğu için tayin edilmiştir- gibi bazı değerleri bu uygulamasıyla göstermiştir.

Peygamberimizin Medine’ye hicretinden sonraki dönem özellikle yeni İslami değerleri içeren vahiylerin geldiği bir dönemdir. Çünkü bu dönemde iman meselesi çoğunlukla halledilmiş, evlilik, boşanma, çocuk eğitimi, miras gibi aile, kölelik ve statüsü, harp esirlerinin durumu, çeşitli antlaşmalar, diğer din mensuplarıyla ilişkiler gibi siyaset ve toplum hayatıyla ilgili yeni düzenleyici değerler ortaya konulmaya başlanmıştır. Ayrıca Medine Vesikası ve Hudeybiye Antlaşması yeni değerler getirmektedir. Bunların hepsi yeni bir ahlâk sistemi ve yeni bir dünya düzeni, yeni bir sosyal hayat ortaya koyan değerlerdir ve uygulamaya dönük yönü Peygamberimiz aracılığıyla gösterilmiştir. Yeni değerlere adapte olmak, uygulamada karşılaşılan güçlükleri aşmak Peygamberimizin bizzat bunları uygulamasıyla mümkün olmuştur.

Peygamberimizin değerleri yaşaması ve uygulamasıyla ilgili pek çok

örnekten söz edilebilir. Ancak onu kendisine model alan sahabelerin hayatındaki değişimler son derece dikkat çekicidir. Peygamberimizin hayatını İslâmi değerleri yaşama ve uygulamada kendilerine model alan sahabelerdeki değişimlere Hz. Ömer'in hayatı örnek verilebilir. Gerçekten de ondaki değişim çok etkileyicidir. Hz. Ömer'in İslâm'la tanışmadan önceki hali tarih kitaplarında son derece sert, katı, merhametsiz, acımasız bir kişilik olarak geçer. Bu durumun Müslüman olduğu ilk yıllarda da devam ettiğini Bedir savaşı esirlerine verilecek ceza tartışılırken en sert cezaları teklif etmesinden anlıyoruz. Ancak zamanla müthiş bir değişim gerçekleşmiştir. Ahlâk insanların bir anda kazandıkları bir şey olmayıp zamanla alışkanlıklarla elde ettikleri yeni huylar olduğu için o, bu uzun yıllar boyunca Peygamberimizi kendisine rehber edinerek İslami değerleri benimseme, özümseme süreci geçirmiştir. Bu içselleştirme sürecinin sonuçları halife Ömer'in kişiliğinde bariz bir şekilde görülür. Mağrur Ömer gitmiş, fakir kadının un çuvalını sırtında taşıyan mütevazı halife Ömer gelmiştir. Sert, katı, acımasız Ömer gitmiş, merhametli, ağlamaktan çekinmeyen Ömer gelmiştir. Onun açısından cahiliye döneminden kalma değerler değer olma özelliğini yitirdiği ve İslâmın değerleri gerçek değer haline geldiği için değer dönüşümü ve buna uygun davranışlar bu büyük değişimi sağlamıştır.

Sahabenin eski cahiliye dönemi değerlerini terk edip yeni İslami değerleri benimseme konusunda Peygamberimizin uygulamalarını kendisine nasıl örnek aldığını ve bunları uygulama ve benimseme konusunda nasıl istekli olduğunu benden önce çok değerli bir bildiri sunan arkadaşım Ayşe Hanım'ın tebliğindeki örnekte de çok güzel ifade edildi.⁸ Buna göre daha önceleri ihramlıyken evlerine kapıdan değil, arkadan girme âdetine sahip Ensardan bir sahabe olan Kutbe b. Âmir el-Ensârî Peygamberimizin kapıdan çıktığını görünce o da onun gibi kapıdan çıkmış, herkes onun günahkâr olduğunu düşünürken Peygamberimiz nedenini sorduğunda "sen öyle yaptığın için ben de öyle yaptım" diyerek karşılık vermiştir. Peygamberimiz kendilerinde (Kureyş) böyle bir adet olmadığını hatırlatınca "senin dinin benim dinim" demiştir.⁹ Bu sözleriyle aslında Peygamberimizin uygulamalarının kendileri için İslâmı anlama ve ilkelerini hayata geçirme konusunda yegâne değer ölçüsü olduğunu ifade etmiş olmaktadır. Yukarıdaki örnek Peygamberimizin İslâmın değerlerinin

⁸ Ayşe Hümeýra Aslantürk, "Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnan Ayetlerin İncelenmesi" VIII. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta, 19 Nisan 2005, s. 4.

⁹ Abdülfettah el-Kâdî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, (Ter: Salih Akdemir), Fecr Yay., Ankara, 1986, s. 33.

uygulanması ve hızla yaygınlaştırılması konusunda nasıl model olduğunun göstergelerinden birisidir.

Bu durum; İslâmi değerler özümsemiğinde, Peygamberimizin bu değerleri yaşaması ve uygulaması örnek alındığında insanda ne büyük değişimler meydana geleceğinin göstergesidir. O halde günümüzde bize düşen varoluşumuzda Allah tarafından fitratımıza da verilen ve Kur'an'da belirtilen İslâmın değerlerini iyi kavramak, onların nasıl yaşanacağını, sosyal hayatta ne şekilde uygulanacağı Peygamberimizin hayatındaki somut örneklerle incelemek ve ona uygun yaşamaya çalışmaktır. Böylelikle İslâmı ve Peygamberini hakkıyla anlarız, kuru taklitçilikten kurtuluruz. Ahlâkî değerlerin yaşanmasında Peygamberimizin model alınması kılık-kıyafet, saç-sakal gibi şekli örnekliliğini model alıp ahlakını örnek almayan dolayısıyla kılık-kıyafetiyle Peygamberimize benzediğini iddia eden ancak özünde sözünde doğru olmak gibi en basit ahlâkî değerler konusunda ihmellik gösteren müslümana gerçek modelliğin nasıl olması gerektiğini gösterecektir. Böylece Peygamberimizin örf ve adetleri gereği yaptıklarıyla İslâmın değerlerine uygun olarak yaptıklarını ayırabilecektir. Dolayısıyla yemek yemesinde, uyumasında, günlük hayatında sünnete uyduğunu iddia eden tüccar aynı zamanda "aldatan bizden değildir" hadisi gereği doğruluk değerine sahip çıkacak, ölçüyü tartıyı tam tutacak, her meslek sahibi görevini hakkıyla yapacak ve bunu gelecek faydaları umarak değil, yalnızca Allah rızası için yapacaktır. Çünkü bu en yüksek değerdir. İşte o zaman İslami değerlere uygun davranmış olur. Bu sebeple İslami değerlerin neler olduğunun öğrenilmesi ve yaşanması İslâmın gerçek mahiyetinin anlaşılması için son derece önemlidir. Bu da ancak Peygamberimizin yaşantısındaki ahlâkî değerlerin kavranılıp, ona uygun yaşanmasıyla gerçekleşebilir.

Kaynakça:

Abdülfehtah el-Kâdfî; *Esbâbü'n-Nüzûl*, (Ter: Salih Akdemir), Fecr Yay., Ankara, 1986.

Aslantürk, Ayşe Hümeýra; "Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnan Ayetlerin İncelenmesi" VIII. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta, 19 Nisan 2005.

Cevizci, Ahmet; *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma yayınları, İstanbul, 2002.

Kılıç, Recep; “2000’li Yıllara Girerken Hz. Peygamberi Anlamak
Üzerine”, *Dini Anlamak Üzerine*, .

Kuçuradi, İonna; *İnsan ve Değerleri*, Türkiye Felsefe Kurumu
Yayınları, Ankara, 1998.

Müslim; *el-Cami*’, Kitabu’l-birr, Bab:5.

Serinsu, Ahmet Nedim; *Kimi Örnek Almalı?*, Şule Yayınları, İstanbul,
2003.